

Polyhistoren

Erling Bondesen

Af Niels Bentsen

I det antikke Grækenland var polyhistoren en højt anset person. Han var nemlig en person med indsigt i mange fag eller videnskaber. Til forskel dels fra specialisten, der ved en hel masse om en enkelt ting, dels fra lægmanden (på græsk idioten), der ved lidt om mange ting.

Nutidens Danmark er domineret af specialister, derfor er polyhistoren en sjælden person, men til dem hører Erling Bondesen.

Vores første egentlige sammentræf var i maj 1997, hvor Erling sammen med Børge Dahl blev valgt ind i bestyrelsen for "Vikingskibshallens Venner", hvor jeg allerede var medlem.

Formålet med et pege på disse to personer var dels deres historiske interesse, som jo bl.a. gav sig udslag i begges medlemskab af bestyrelsen for Historisk Samfund for Roskilde Amt, dels deres forankring i lokalsamfundet Roskilde. Til de to fik jeg et nært forhold og samarbejde på en række andre områder, men for Børges vedkommende sluttede det desværre ved hans alt for tidlige død i slutningen af 2005.

At Erling var geolog og tilmed professor heri ved Roskilde Universitetscenter, var jeg fra begyndelsen uvidende om – men den uvidenhed varede ikke længe. Gik man sammen med ham, var der i bogstaveligste forstand ikke den sten på vejen, der skulle vendes, drejes og fortælles om. Hans fulde format både fagligt og socialt gik for alvor op for mig i maj 1999, hvor vi deltog i Roskilde Museumsforenings årlige forårsrejse, denne gang til Øland. Det var jo lige sagen for Erling, der her kunne kombinere sin historiske interesse med sin geologiske viden, og det gjorde et stort indtryk på mig, da Erling på et tidspunkt kommanderede stop for bussen, alle ud på vejen, og bevæbnet med en meget speciel hammer, gik han i spidsen for selskabet ned til stranden, hvor han begyndte at hugge i klipperne. Alt imens han med stor entusiasme fortalte om Ølands undergrund af fossilrige kalksten og den kambriske skifer mod vest på øen.

Nu har geologi aldrig været min stærke side, endsige interesse, men Erling engagement betog mig, og jeg har da også stadigt

som et minde om den dag på mit skrivebord som brevpreser liggende et stykke ølandsk skifer.

Det var i øvrigt også ved den lejlighed, at Erling fik fortalt min kone og mig, at vi simpelthen også måtte være medlemmer af Historisk Samfund for Roskilde Amt. Og det blev vi så på stedet, for det engagement som Erling lægger for dagen i alle forhold gør, at man bare må følge ham, og man fortryder det aldrig.

Senere har vi gennem årene fulgtes med Erling og hans kone Kiki til mange møder, rejser og udflugter i ind- og udland. Både med Historisk Samfund og med Roskilde Museumsforening.

Disse udflugter har ikke haft et geologisk sigte, men geologien er altid med som blind passager i Erlings selskab, hvad enten vi bevæger os i et bjerglandskab eller rundt i Danmark. Vi har således mange gange oplevet Erling klistre en busside eller en hotelvæg til med geologiske illustrationer, således at vi ret kan forstå hans geologiske forelæsninger om de egne vi bevæger os i. For en fremragende pædagog er han også.

I *Historisk årbog for Roskilde Amt 1982* er en artikel af Erling Bondesen, som allerede i indledningen sætter samspillet mellem historie og geologi i Erlings verden på plads og dermed giver en forståelse for hans kombination af disse to hovedinteresser.

Artiklen hedder "Havspejlssvingninger og strandlinier - en geologisk-arkæologisk oversigt med særlig henblik på Roskilde Fjord".

Den indledes således:

"Naturforholdenes betydning for den menneskelige produktions udvikling og dermed for udviklingen i materiel, såvel som i åndelig kultur, er en gammel erkendelse. Ikke mindst arkæologer, men også historikere, har i mangfoldige situationer måttet inddrage betragtninger over den natur, som fund eller begivenheder er knyttet til. Derfor har der også i mange år været et frugtbart samspil mellem forskellige naturvidenskabelige discipliner og historie-arkæologi, hvor man dels har benyttet etablerede metoder og viden, men hvor der også gennem de krav og de spørgsmål, der er stillet til naturvidenskaberne, har måttet udvikle nye tekniker.... Slægtskabet mellem geologi og arkæologi ligger ikke blot i den umiddelbare fælles interesse for at rode i jorden, men også i høj grad gennem anvendelsen af den stratigrafiske metode - det at inddele jorden i lag, at studere disse lags indhold af oldsager og fossiler og at iagttage strukturer og forstyrrelser i lagfølgen, hvad enten disse er en følge af istider, jordskorpebevægelser eller senere bebyggelsers nedgravninger. Det fælles

Erling forelæser ved Kungshögarna, Gamla Uppsala.

mål er at forstå det pågældende aflejningsmiljø og den kronologiske udvikling.”

Hidtil havde jeg anset geologi som en helt anden verden end historie og arkæologi, men den citerede passus har gjort mig klogere. Og som et eksempel på Erling Bondesens praktiske anvendelse af denne kombination skal jeg da også citere fra hans formandsberetning ved Historisk Samfunds generalforsamling i april 2005, hvor han i sin omtale af foreningens forårstur til Midtsjælland bl.a. siger: ” I øvrigt demonstrerede formanden kildekalkforekomster ved Vintre Mølle sammen med et besøg ved Kirke Sonnerup Kirke, der som Tveje Merløse er frådstensbyggerier”.

Erlings interesser og dermed følgende viden udstrækker sig også til en række andre felter, men således at der næsten altid er en sammenhæng med hans geologiske, naturmæssige og historiske interesser.

Jeg tror, at hans særlige hjertebørn er de nordlige rigsdele, Færøerne og Grønland, deres landskaber, deres historie og deres kultur. Han har således deltaget i grønlandsekspeditioner 1952-69 for Grønlands geologiske undersøgelser, har skrevet afhandling om Vestgrønlands grundfjeld og har til Grønland arrangeret flere rejser med historisk sigte, hvor deltagerne har fået uforglemmelige oplevelser ved besøg på de norrøne vikingebopladser.

Erling bliver klogere på vikingebopladsen Birka på Björkö i Mälaren.

Selv har jeg desværre ikke oplevet Grønland med Erling som guide, men har hørt gode venner begejstret fortælle om disse rejser.

Derimod har min kone og jeg gjort Færøerne to gange sammen med Erling og Kiki.

De havde tidligere besøgt Færøerne sammen med studenter fra RUC, og da jeg har arbejdet en årrække på Færøerne og min kone kommer deroppe fra, varede det ikke længe, efter at jeg var blevet medlem af bestyrelsen for Roskilde Museumsforening, før Erling sagde, at nu måtte jeg sørge for, at foreningens rejseaktivitet også kom til at omfatte Færøerne. Jeg tvivlede på, hvor mange deltagere vi kunne samle til en sådan historisk ekskursion, der ikke ville blive helt billig, men museumsforeningen udbød turen med det resultat, at der meldte sig ikke færre end 140 deltagere. Det kunne vi selvfølgelig ikke rejse med på én gang, så der blev foretaget en opdeling med halvdelen af sted i 2005 og halvdelen i 2006. Så også her var Erlings idé god nok.

Og på begge ture var Erling med, for som det hed i programmet: "Rejselederne bliver geologisk bistået af Erling Bondesen".

Og der er ikke tvivl om, at det var et ekstra plus for deltagerne i turen.

For på Færøerne oplevede vi for alvor Erling i fuld udfoldelse. Færøerne består jo udelukkende af fjeldformationer, så der var meget at fortælle om og vise frem for en geolog.

At det så kunne give sig udslag i, at der på et tidspunkt nærmest var kamp om mikrofonen i turistbussen mellem museumsinspektør Mette Høj fra Roskilde Museum, der var i gang med at fortælle om det færøske udmark-indmark system, jeg der ville udpege og fortælle om den nedlagte hvalstation, som vi netop da passerede, og Erling der her og nu absolut måtte indvie os i det fornemme og helt specielle eksempel på den mellemste basaltserie med tynde lavastrømme og porøse mellemlag, som vi kunne se på den anden side af sundet, ja det morede kun medpassagererne i bussen. Jeg behøver vist ikke at fortælle, at Erling vandt kampen.

Til de rigtig gode oplevelser sammen med Erling på Færøerne hører turen over Kirkebøfjeldet fra Kirkebø til Tórshavn. På vandringen i dette fjeldlandskab med de pragtfulde udsigter over øerne Hestur, Koltur, Vagar, Sandoy, Nolsoy og Eysteroy var Erling rigtigt i sit es. Hans begejstring for gode natur- og geologiske oplevelser er smittende og får selv den mest fodslæbende vandringsmand til at glemme strabadserne.

Man skal heller ikke være lang tid i selskab med Erling Bondesen, før man bliver indviet i hans interesse for billedkunst, hvad der jo også præger Erlings og Kikis hjem. Og her har de færøske malere en særlig plads.

På vores besøg deroppe var vi både på Kunstmuseet og besøgte færøske malere.

Og hos maleren Kári Svensson i dennes hus i Velbastad var Erling i øvrigt også begejstret over et åbenbart fantastisk stykke basalt, der lå ved indgangen. Hvorfor det var så interessant gik ikke op for mig, men Erling har senere flere gange talt om det.

At Erling så også fra besøgene på Færøerne hjembragte billeder af Tróndur Patursson (et grønlandsk motiv) og Zacharias Heinesen (et færøsk motiv) er kun endnu et bevis på hans bemærkelsesværdige evne til at kombinere sine interesser.

Men polyhistoren favner endnu mere. Slår man op i *Roskilde Stiftsbog 2000* er der en artikel, som kun har perifer forbindelse med de allerede nævnte fag/videnskaber. Her er Erling inde på et helt andet spor. Dette års tema for stiftsbogen var forholdet

*Erling med følge (og hammer)
på Kirkebøfjeldet på vej til
Tórshavn.*

mellem kirke og folk eller mere bestemt: Kirkegangen og dens problemer. Også her er Erling leveringsdygtig, nemlig med artiklen "De skønne Følelsers Tid. Om kirkegangen i 1700 tallet". Hans indsigt i troslivet og i de kongelige forordninger for dets virke på den tid er imponerende. I den forbindelse skal også nævnes hans meget læsværdige bog (sammen med Inge Woldert): *Høj Ædle Hr. Biskop. Præsteindberetninger om jordskælvet den 21-22. december 1759.*

Erlings inspirerende formandskab for Historisk Samfund for Roskilde amt er nu slut, men kender jeg Erling ret, er dette kun ensbetydende med, at han også fremover vil bruge så meget mere af sin fabelagtige energi på andre arbejdsopgaver til glæde og gavn for de historisk-, arkæologisk-, geologisk-, natur- og kunstinteresserede i Roskilde og omegn.